

Dohovor o právach dieťaťa

Distr.:
Všeob.
CRC/GC/2005/6
1. september 2005
Orig.: angličtina

VÝBOR PRE PRÁVA DIEŤAŤA
Tridsiate deviate zasadnutie
17. máj - 3. jún 2005

VŠEOBECNÝ KOMENTÁR č. 6 (2005)

ZA OBCHÁDZANIE S DEŤMI BEZ SPRIEVODU A S DEŤMI ODLÚČENÝMI OD RODIČOV MIMO KRAJINY ICH PÔVODU

OBSAH

I. CIELE VŠEOBECNÉHO KOMENTÁRA.....	3
II. ŠTRUKTÚRA A ROZSAH PÔSOBNOSTI VŠEOBECNÉHO KOMENTÁRA	4
III. VYMEDZENIE POJMOV.....	4
IV. PLATNÉ ZÁSADY.....	5
A) PRÁVNE POVINNOSTI ŠTÁTOV, ZMLUVNÝCH STRÁN DOHOVORU, VO VZŤAHU KU VŠETKÝM DEŤOM BEZ SPRIEVODU A DEŤOM ODLÚČENÝM OD RODIČOV NA ICH ÚZEMÍ A OPATRENIA NA ICH VYKONÁVANIE	5
B) NEDISKRIMINÁCIA (ČL. 2).....	7
C) NAJLEPŠIE ZÁUJMY DIEŤAŤA AKO PRVORADÁ PODMIENKA PRI HĽADANÍ KRÁTKODOBÝCH A DLHODOBÝCH RIEŠENÍ (ČL. 3)	7
D) PRÁVO NA ŽIVOT, ZACHOVANIE ŽIVOTA A ROZVOJ (ČL. 6).....	8
E) PRÁVO DIEŤAŤA NA SLOBODNÉ VYJADRENIE NÁZORU (ČL. 12).....	8
F) DODRŽIAVANIE ZÁSADY NON-REFOULEMENT	8
G) DÔVERNOSŤ	9
V. ODOZVA NA VŠEOBECNÉ A ŠPECIFICKÉ POTREBY OCHRANY.....	9
A) ÚVODNÉ POSÚDENIE A OPATRENIA.....	9
B) MENOVANIE OPATROVNÍKA ALEBO PORADCU A PRÁVNEHO ZÁSTUPCU (ČL. 18 ODS. 2 A ČL. 20 ODS. 1)	11
C) OPATRENIA TÝKAJÚCE SA STAROSTLIVOSTI A UBYTOVANIA (ČL. 20 A 22).....	12
D) ÚPLNÝ PRÍSTUP K VZDELÁVANIU (ČL. 28, 29 ODS.1 PÍSM. C), 30 A 32).....	13
E) PRÁVO NA PRIMERANÚ ŽIVOTNÚ ÚROVEŇ (ČL. 27).....	13
F) PRÁVO NA NAJVVYŠŠIU DOSIAHNUTEĽNÚ ÚROVEŇ ZDRAVIA, AKO AJ PRÁVO NA MOŽNOSTI LIEČENIA CHOROBY A NA ZDRAVOTNÚ REHABILITÁCIU (ČL. 23, 24 A 39)	14
G) PREDCHÁDZANIE OBCHODU S ĽUĎMI A SEXUÁLNYM ALEBO INÝM FORMÁM VYKORISŤOVANIA, ZNEUŽÍVANIA A NÁSILIA (ČL. 34, 35 A 36).....	14
H) PREDCHÁDZANIE ODVÁDZANIU DEŤÍ DO OZBROJENÝCH SÍL A OCHRANA PRED VPLYVMI VOJNOVÝCH KONFLIKTOV (ČL. 38 A 39).....	15
I) PREDCHÁDZANIE ZBAVENIU SLOBODY A RIEŠENIE PRÍPADOV ZBAVENIA SLOBODY.....	17
VI. PRÍSTUP K AZYLOVÉMU KONANIU, PRÁVNE ZÁRUKY A PRÁVA POČAS AZYLU.....	18
A) VŠEOBECNE	18
B) PRÍSTUP K AZYLOVÉMU KONANIU BEZ OHĽADU NA VEK	18
C) PROCEDURÁLNE ZÁRUKY A PODPORNÉ OPATRENIA (ČL. 3 ODS. 3)	19
D) ZHODNOTENIE POTRIEB OCHRANY CITLIVÉ VOČI DIEŤAŤU, ZOHLADŇUJÚC ŠPECIFICKÉ FORMY PRENASLEDOVANIA DEŤÍ	19
E) ÚPLNÉ VYUŽÍVANIE VŠETKÝCH MEDZINÁRODNÝCH UTEČENECKÝCH A ĽUDSKÝCH PRÁV DEŤMI, KTORÝM BOLO PRIZNANÉ POSTAVENIE UTEČENCA (ČL. 22)	20
F) DOPLNKOVÉ FORMY OCHRANY PRE DEŤI	20
VII. ZLÚČENIE RODINY, NÁVRAT A ĎALŠIE FORMY TRVALÝCH RIEŠENÍ.....	21
A) VŠEOBECNE.....	21
B) ZLÚČENIE RODINY	21
C) NÁVRAT DO KRAJINY PŮVODU	22
D) MIESTNA INTEGRÁCIA.....	23
E) OSVOJENIE DO INEJ KRAJINY (ČL. 21).....	23
F) PRESÍDLENIE DO TRETEJ KRAJINY	24
VIII. ŠKOLENIE, ÚDAJE A ŠTATISTIKA	25
A) ŠKOLENIE PERSONÁLU PRACUJÚCEHO S DEŤMI BEZ SPRIEVODU ALEBO ODLÚČENÝMI OD RODIČOV	25
B) ÚDAJE A ŠTATISTIKA O DEŤOCH BEZ SPRIEVODU ALEBO ODLÚČENÝCH OD RODIČOV.....	25
POZNÁMKY	26

I. CIELE VŠEOBECNÉHO KOMENTÁRA

1. Cieľom tohto všeobecného komentára je upozorniť na mimoriadne zraniteľné postavenie detí bez sprievodu a detí odlúčených od rodičov; upriamiť pozornosť na mnohovrstvové problémy štátov zmluvných strán Dohovoru a ďalších aktérov, ktoré musia riešiť, aby takéto deti mali prístup k svojim právam a mohli ich v plnej miere využívať; a ako usmernenie pre ochranu, starostlivosť a vhodné zaobchádzanie s deťmi bez sprievodu alebo odlúčených od svojich rodičov vychádzajúce z celého právneho rámca zakotveného v Dohovore o právach dieťaťa (ďalej len „Dohovor“) s osobitným dôrazom na zásady nediskriminácie, najlepšieho záujmu dieťaťa a práva dieťaťa slobodne sa prejavovať.

2. K vydaniu tohto všeobecného komentára Výbor motivoval narastajúci počet prípadov detí, ktoré musia čeliť takýmto situáciám. Dôvodov, pre ktoré dieťa zostane bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, je mnoho a majú rôznu povahu. Patrí sem: prenasledovanie dieťaťa alebo jeho rodičov; medzinárodné konflikty alebo občianska vojna; obchodovanie s ľuďmi v rôznych kontextoch a formách, vrátane predaja rodičov, a hľadanie lepších ekonomických podmienok.

3. Ďalšou motiváciou vzniku tohto všeobecného komentára je skutočnosť, že Výbor odhalil viaceré známky nedostatočnej ochrany v zaobchádzaní s týmito deťmi, okrem iných: deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov hrozí vyššie riziko sexuálneho vykorisťovania a zneužívania, odvedenia do armády, detskej práce (vrátane práce pre ich pestúnske rodiny) a uväznenia. Často sa stretávajú s diskrimináciou alebo je im upierané jedlo, ubytovanie, bývanie, zdravotná starostlivosť a vzdelávanie. Dievčatám bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov hrozí veľké riziko rodového násillia, vrátane domáceho násillia. V niektorých prípadoch deti nemajú prístup k riadnej a primeranej identifikácii, registrácii, posúdeniu veku, dokladom, systémom na vyhľadanie ich rodiny alebo určenie opatrovníka alebo k právnemu poradenstvu. Mnohé krajiny rutinne odopierajú vstup deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov alebo ich príslušníci hraničnej a cudzineckej polície na hraniciach zadržávajú. Vyskytujú sa aj prípady, kedy im je povolený vstup do krajiny, ale nie je im umožnené požiadať o poskytnutie azylu alebo ich žiadosť o azyl nie je spracovaná s citlivým prihliadnutím na ich vek a pohlavie. Niektoré krajiny neumožňujú dieťaťu so štatútom utečenca bez sprievodu alebo odlúčenému od rodičov žiadať o zlúčenie rodiny; iné zas zlúčenie rodiny síce umožňujú, ale za takých reštriktívnych podmienok, že je v podstate nedosiahnuteľné. Mnohým takýmto deťom sa udeľuje len dočasné postavenie, ktoré sa končí dosiahnutím 18. roku života, pričom funguje len veľmi málo účinných programov návratu do krajiny pôvodu.

4. Tieto obavy viedli Výbor k častému upozorňovaniu na otázky súvisiace s problematikou detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov vo svojich záverečných odporúčaníach. Vo všeobecnom komentári Výbor uvádza a konsoliduje štandardy vytvorené, okrem iného, aj vďaka úsilliu, ktoré venoval monitorovaniu, a poskytuje takto štátom, zmluvným stranám Dohovoru, jasné usmernenia týkajúce sa plnenia povinností vyplývajúcich z Dohovoru v súvislosti s touto mimoriadne zraniteľnou skupinou detí.

Pri uplatňovaní štandardov si štáty, zmluvné strany Dohovoru, musia byť vedomé evolučnej povahy štandardov a uvedomiť si, že ich povinnosti sa môžu časom uberať smerom

prekračujúcim tu vyjadrené štandardy. Tieto štandardy nesmú nijakým spôsobom narušiť alebo obmedziť práva a benefity presahujúce ich rámec, ktoré deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov zaručujú regionálne ľudskoprávne nástroje alebo vnútroštátne systémy, medzinárodné a regionálne utečenecké právo alebo medzinárodné ľudskoprávne zákony.

II. ŠTRUKTÚRA A ROZSAH PÔSOBNOSTI VŠEOBECNÉHO KOMENTÁRA

5. Tento všeobecný komentár sa vzťahuje na deti bez sprievodu a deti odlúčené od rodičov, ktoré sa ocitli mimo krajinu svojej štátnej príslušnosti (v súlade s článkom 7 Dohovoru) alebo sú bez štátnej príslušnosti, a nachádzajú sa mimo krajinu svojho obvyklého pobytu. Všeobecný komentár sa vzťahuje na všetky takéto deti, bez ohľadu na to, aký majú druh pobytu alebo z akých dôvodov sa nachádzajú v zahraničí, či sú bez sprievodu alebo boli odlúčené od rodičov. Nevzťahuje sa však na deti, ktoré neprekročili medzinárodnú hranicu, a to napriek tomu, že Výbor si je vedomý mnohých podobných výziev, ktorým čelia deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov patriace medzi vnútorných vysídlencov, uznáva, že väčšina z ďalej navrhovaných usmernení je cenná aj v súvislosti s týmito deťmi a naliehavo povzbudzuje štáty, zmluvné strany Dohovoru, aby prijali relevantné aspekty tohto všeobecného komentára aj na ochranu, starostlivosť a zaobchádzanie s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov patriacimi medzi vnútorných vysídlencov.

6. Napriek tomu, že mandát Výboru má v súvislosti s Dohovorom len poradnú funkciu, svoje snahy týkajúce sa výkladu Dohovoru musí vyvíjať v kontexte celistvosti medzinárodných ľudskoprávných noriem a z tohto dôvodu vo všeobecnom komentári zaujíma komplexný postoj k otázke riadneho zaobchádzania s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov.

Svojim postojom potvrdzuje fakt, že všetky ľudské práva, vrátane práv zakotvených v Dohovore, sú neoddeliteľné a vzájomne od seba závisia. V preambule Dohovoru sa tiež uznáva význam ďalších medzinárodných ľudskoprávných nástrojov pre ochranu dieťaťa.

III. VYMEDZENIE POJMOV

7. „**Deti bez sprievodu**“ (tiež nazývané „maloletí bez sprievodu“) sú deťmi v zmysle článku 1 Dohovoru, ktoré boli odlúčené od oboch rodičov a iných príbuzných a nestará sa o nich žiadny dospelý, ktorému bola zverená ich starostlivosť na základne zákona alebo zvykového práva.

8. „**Deti odlúčené od rodičov**“ sú deti, v zmysle článku 1 Dohovoru, ktoré boli odlúčené od oboch rodičov alebo od ich predchádzajúceho právneho zástupcu či opatrovníka, ale nie nevyhnutne od iných príbuzných. Sem patria aj deti sprevádzané inými dospelými rodinnými príslušníkmi.

9. „**Dieťa v zmysle článku 1 Dohovoru**“ znamená „každú ľudskú bytosť mladšiu než 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr.“ Znamená to, že žiadne nástroje vzťahujúce sa na deti na území štátu, zmluvnej strany

Dohovoru, nemôžu definovať dieťa spôsobom, ktorý by sa odlišoval od právnych noriem stanovujúcich dosiahnutie dospelosti v tomto danom štáte, zmluvnej strane Dohovoru.

10. Ak nie je konkretizované inak, nasledujúce usmernenia sa vzťahujú na deti bez sprievodu aj na deti odlúčené od rodičov.

11. „**Krajina pôvodu**“ znamená krajinu štátnej príslušnosti alebo, v prípade dieťaťa bez štátnej príslušnosti, krajinu obvyklého pobytu.

IV. PLATNÉ ZÁSADY

a) Právne povinnosti štátov, zmluvných strán Dohovoru, vo vzťahu ku všetkým deťom bez sprievodu a deťom odlúčeným od rodičov na ich území a opatrenia na ich vykonávanie

12. Povinnosti štátu vyplývajúce z Dohovoru a jeho protokolov sa vzťahujú na každé dieťa na území štátu a na všetky deti patriace do jurisdikcie daného štátu (čl.2). Tieto povinnosti nie je možné svojvoľne ani jednostranne obmedzovať vylúčením ich uplatňovania v niektorých oblastiach alebo zónach štátu ani definovaním konkrétnych zón alebo oblastí štátu alebo ich častí ako území mimo jurisdikcie daného štátu. Povinnosti štátu vyplývajúce z Dohovoru sa navyše uplatňujú v rámci hraníc štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, a vzťahujú sa aj na deti, ktoré sa ocitnú v jurisdikcii daného štátu pri pokuse o vstup na územie toho štátu. Možnosť využívať práva zakotvené v Dohovore sa preto vzťahuje nielen na deti, ktoré sú štátnymi príslušníkmi daného štátu, zmluvnej strany Dohovoru, ale, ak nie je v Dohovore výslovne stanovené inak, na všetky deti – vrátane žiadateľov o azyl, utečencov a migrujúce deti – bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť, imigračný štatút alebo bezštátnosť.

13. Povinnosti voči deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov vyplývajúce z Dohovoru sa vzťahujú na všetky vetvy vlády (výkonnú, zákonodarnú a súdnu). Zahŕňajú povinnosť prijať vnútroštátne právne predpisy, vytvoriť správne štruktúry a uskutočniť potrebný výskum, zber informácií a údajov spolu s komplexnými školiacimi činnosťami na podporu takýchto opatrení. Povahou sú takéto právne povinnosti pozitívne aj negatívne, pretože štátom, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, neukladajú len povinnosť zdržať sa prijímania opatrení poškodzujúcich práva detí, ale zároveň im ukladajú povinnosť zabezpečiť, aby deti mohli svoje práva využívať bez diskriminácie. Ich povinnosť sa teda neobmedzuje len na poskytnutie ochrany a pomoci deťom, ktoré už sú bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, ale zahŕňa aj prijatie opatrení, ktoré zamedzia odlúčeniu (vrátane zavedenia príslušných preventívnych opatrení pre prípad evakuácie). Pozitívny aspekt týchto povinností ochrany ďalej vyžaduje od všetkých štátov, zmluvných strán Dohovoru, aby prijali potrebné opatrenia zamerané na odhalenie detí, ktoré sa pohybujú bez sprievodu alebo boli odlúčené od svojich rodičov v čo najskoršom štádiu, vrátane identifikácie na hraniciach, vyhľadania rodiny dieťaťa a tam, kde je to možné alebo kde je to v najlepšom záujme dieťaťa, čo najskoršieho zjednotenia odlúčených detí a detí bez sprievodu s ich rodinami.

14. Ako opätovne potvrdzuje všeobecný komentár č. 5 (2003) (ods. 18-23), štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, sú povinné zabezpečiť úplné dodržiavanie ustanovení a zásad Dohovoru a ich právny účinok v relevantných domácich právnych predpisoch. Vo

svetle článku 27 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve je v prípade konfliktu medzi právnymi predpismi vždy treba uprednostniť Dohovor.

15. Na zabezpečenie prospešného právneho prostredia a vo svetle článku 41 písm. b) Dohovoru, Výbor podporuje štáty, zmluvné strany Dohovoru, aby ratifikovali aj ďalšie medzinárodné nástroje, ktoré riešia otázky týkajúce sa detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov, vrátane dvoch Opčných protokolov k Dohovoru o právach dieťaťa (o účasti detí v ozbrojených konfliktoch a o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii); Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu; Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien; Dohovoru o právnom postavení utečencov (Dohovor o utečencoch z roku 1951) a Protokolu o postavení utečencov; Dohovoru o znižovaní počtu osôb bez štátnej príslušnosti; Dohovoru o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti; Haagskeho dohovoru o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach; Haagskeho dohovoru o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a o spolupráci vo veciach rodičovskej zodpovednosti a opatrení na ochranu detí; v štyroch ženevských dohovoroch z 12. augusta 1949; Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) z 8. júna 1977 a Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov, ktoré nemajú medzinárodný charakter (Protokol II) z 8. júna 1997. Výbor povzbudzuje štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, a ostatné zainteresované strany, aby prihliadali aj na Usmernenia úradu vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) o ochrane a starostlivosti (1994) a Hlavné medziagentúrne zásady týkajúce sa detí bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov (Inter-Agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children).¹

16. Z ohľadom na absolútnu povahu povinností vyplývajúcich z Dohovoru a ich charakter *lex specialis* sa na deti bez sprievodu a deti odlúčené od rodičov nevzťahuje odsek 3 článku 2 Medzinárodnej dohody o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Pri uplatňovaní článku 4 Dohovoru, je potrebné prihliadať na osobitnú zraniteľnosť detí bez sprievodu a detí odlúčených od rodičov, explicitne uznanú v článku 20 Dohovoru, a v dôsledku toho takýmto deťom prioritne poskytnúť dostupné zdroje. Od štátov, zmluvných strán Dohovoru, sa očakáva, že prijmú a budú ústretovo pristupovať k pomoci poskytnutej zo strany Detského fondu OSN (UNICEF), UNHCR ďalších agentúr v rámci ich príslušných mandátov (článok 22 ods. 2 Dohovoru) za účelom naplnenia potrieb detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov.

17. Výbor verí, že výhrady voči Dohovoru, ktoré zmluvné štáty vyslovili, nijakým spôsobom neobmedzia práva detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov. Podobne ako v priebehu procesu predkladania správ Výbor odporúča štátom, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, aby vo svetle Viedenskej deklarácie a akčného programu prijatých na Svetovej konferencii o ľudských právach vo Viedni² opätovne preskúmali svoje výhrady obmedzujúce práva detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov a rozhodli o ich vzdaní sa.

b) Nediskriminácia (čl. 2)

18. Zásada nediskriminácie sa vo všetkých jej rovinách vzťahuje na všetky kontakty s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov. Predovšetkým zakazuje akúkoľvek diskrimináciu na základe postavenia dieťaťa ako maloletej osoby bez sprievodu alebo odlúčenej od rodičov, utečenca, žiadateľa o azyl alebo prisťahovalca. Táto zásada, ak sa chápe správne, nebráni, ale dokonca volá po rozlíšení na základe odlišných potrieb ochrany súvisiacich napr. s vekom a/alebo pohlavím. Okrem toho treba prijať opatrenia, ktoré zamedzia možnému nesprávnemu vnímaniu a stigmatizácii detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov v spoločnosti. Policajný dohľad alebo iné opatrenia týkajúce sa detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov súvisiace s verejným poriadkom sú povolené len ak majú oporu v zákone, posudzujú sa individuálne, nie kolektívne, je pri nich dodržaná zásada proporcionality a predstavujú čo najmenej rušivú možnosť. Neporušenie zákazu diskriminácie si vyžaduje, aby takéto opatrenia neboli nikdy uplatňované skupinovo alebo na kolektívnom základe.

c) Najlepšie záujmy dieťaťa ako prvoradá podmienka pri hľadaní krátkodobých a dlhodobých riešení (čl. 3)

19. V článku 3 ods.1 sa stanovuje, že „záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.“ Ak ide o presídlené dieťa, je túto zásadu potrebné rešpektovať počas všetkých etáp cyklu presídlenia. V každej jednej takejto etape treba zdokumentovať určenie najlepších záujmov dieťaťa v rámci prípravy prijatia akéhokoľvek rozhodnutia so zásadným vplyvom na život dieťaťa bez sprievodu alebo dieťaťa odlúčeného od rodičov.

20. Určenie toho, čo je v najlepšom záujme dieťaťa, si vyžaduje jasné a komplexné posúdenie identity dieťaťa vrátane jeho štátnej príslušnosti, výchovy, etnického, kultúrneho a jazykového pozadia, osobitných zraniteľných stránok a potrieb ochrany. Základným predpokladom pre vykonanie takéhoto posúdenia je preto povoliť dieťaťu vstup na územie. Proces posúdenia by mal prebiehať v priateľskej a bezpečnej atmosfére, mali by ho viesť kvalifikovaní odborníci vyškolení v technikách vedenia pohovorov citlivo reflektujúcich vek a pohlavie dieťaťa.

21. Nadväzujúce kroky, medzi ktoré patrí čo najskoršie stretnutie s príslušným opatrovníkom, slúžia ako kľúčové procedurálne ochrany zabezpečujúce dodržanie najlepších záujmov dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov. Takéto dieťa by preto malo byť odporúčané do azylového alebo iného konania až po vymenovaní opatrovníka. V prípadoch, kde sa v súvislosti deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov začne azylové alebo iné správne, či súdne konanie, im musí byť okrem opatrovníka pridelený aj právny zástupca.

22. Rešpektovanie najlepších záujmov dieťaťa si zároveň vyžaduje, že ak príslušné orgány umiestnia dieťa bez sprievodu alebo dieťa odlúčené od rodičov do zariadenia „za účelom starostlivosti, ochrany alebo liečby jeho fyzického alebo duševného zdravia“, aby štát, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, uznal právo dieťaťa na „pravidelné hodnotenie

zaobchádzania s dieťaťom a všetkých ďalších okolností spojených s jeho umiestnením“ (článok 25 Dohovoru).

d) Právo na život, zachovanie života a rozvoj (čl. 6)

23. Pre štáty, zmluvné strany Dohovoru, vyplýva z článku 6 povinnosť zabezpečiť dieťaťu v maximálnej možnej miere ochranu pred násilím a vykorisťovaním, ktoré by mohli ohroziť jeho právo na život, zachovanie života a rozvoj. Deti bez sprievodu a deti odlúčené od rodičov sú vystavené rôznym rizikám vplývajúcim na ich život, zachovanie života a rozvoj, medzi ktoré patrí aj obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho alebo iného vykorisťovania alebo zapojenie do kriminálnej činnosti, ktorá by v dôsledku mohla dieťa poškodiť alebo mu dokonca v extrémnych prípadoch spôsobiť smrť. Článok 6 naliehavo volá po bdelosti štátov, zmluvných strán Dohovoru, najmä v prípadoch, do ktorých môže byť zapojený organizovaný zločin. Napriek tomu, že otázka obchodovania s deťmi presahuje rámec toho všeobecného komentára, Výbor upozorňuje, že často existuje súvislosť medzi obchodovaním s deťmi a situáciou detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov.

24. Výbor zastáva názor, že treba na všetkých úrovniach prijať opatrenia na ochranu detí pred vyššie spomínanými rizikami. Medzi takéto opatrenia patria: prioritné konania pre detské obeť obchodovania s ľuďmi, promptné menovanie opatrovníkov, poskytovanie informácií deťom o rizikách, ktorým môžu čeliť a vytvorenie opatrení na poskytovanie následnej starostlivosti mimoriadne ohrozeným deťom. Na zabezpečenie účinnosti treba tieto opatrenia pravidelne preverovať.

e) Právo dieťaťa na slobodné vyjadrenie názoru (čl. 12)

25. Podľa článku 12 Dohovoru treba pri určovaní opatrení, ktoré by mali byť prijaté v súvislosti s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov, prihliadať na názory a želania dieťaťa, ktoré je nevyhnutné zistiť a následne im venovať primeranú pozornosť (čl. 12 ods.1). V súlade s Dohovorom o právach dieťaťa je imperatívom, aby deťom, ktoré boli odlúčené od rodičov alebo sú bez sprievodu, boli poskytnuté všetky relevantné informácie ohľadne napr. toho, na čo majú právo, o službách, ktoré sú im k dispozícii vrátane informácií o komunikačných prostriedkoch, azylovom konaní, vyhľadávaní rodiny a zisťovaní situácie v krajine ich pôvodu (čl. 13, 17 a 22 ods.2). Na názory dieťaťa treba prihliadať aj pri určovaní opatrovníctva, starostlivosti a otázkach spojených s ubytovaním a právnym zastupovaním. Tieto informácie musia byť poskytované spôsobom zodpovedajúcim zrelosti a úrovni chápania dieťaťa. S ohľadom na to, že účasť je závislá od spoľahlivej komunikácie, vo všetkých etapách konania treba, aby boli (kde je to nutné) prítomní tlmočníci.

f) Dodržiavanie zásady *non-refoulement*

26. Na zabezpečenie riadneho zaobchádzania s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov sú štáty, zmluvné strany Dohovoru, povinné rešpektovať zásadu *non-refoulement* vyplývajúcu z medzinárodných ľudskoprávných zákonov, humanitárneho a utečeneckého práva a najmä musia rešpektovať povinnosti zakotvené v článku 33 Dohovoru o utečencoch z roku 1951 a článku 3 Dohovoru proti mučeniu.

27. Pri plnení povinností vyplývajúcich z Dohovoru štáty, zmluvné strany Dohovoru, nesmú vrátiť dieťa do krajiny, v súvislosti s ktorou existuje dôvodné podozrenie, že dieťaťu hrozí nezvratné poškodenie, ako napríklad, bez obmedzenia, ublíženie uvedené v článkoch 6 a 37 Dohovoru, pričom tento zákaz sa týka ako krajiny, kam má byť dieťa vrátené, tak aj krajiny, do ktorej má byť dieťa vrátené následne. Povinnosti súvisiace s dodržiavaním zásady *non-refoulement* platia bez ohľadu na to, či závažné porušenia práv dieťaťa zaručených Dohovorom zapríčinia neštátni aktéri, alebo či sú takéto porušenia zamýšľané priamo alebo sú len nepriamym dôsledkom konania alebo nekonania. Posudzovanie rizika takýchto závažných porušení sa musí uskutočňovať spôsobom primeraným veku a pohlaviu dieťaťa a musia sa pri ňom zohľadniť aj zvlášť závažné dôsledky nedostatku jedla a nedostatočnej zdravotnej starostlivosti na stav dieťaťa.

28. V ohľadom na to, že odvádzanie detí do ozbrojených zložiek a účasť detí na ozbrojených konfliktoch prináša veľké riziko nezvratného poškodenia súvisiaceho s porušením základných ľudských práv, vrátane práva na život, povinnosti štátu, zmluvnej strany Dohovoru, vyplývajúce z článku 38 Dohovoru v spojení s článkom 3 a 4 Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch zahŕňajú aj mimouzemné účinky a štáty, zmluvné strany Dohovoru, by sa preto mali zdržiavať vrátenia dieťaťa akýmkoľvek spôsobom na hranice štátu, v ktorom dieťaťu hrozí, že bude odvedené do ozbrojených zložiek, a to nielen ako bojovník, ale aj na poskytovanie sexuálnych služieb armáde, alebo ak hrozí priame alebo nepriame riziko, že sa zapojí do ozbrojených potýčok, buď ako bojovník alebo prostredníctvom vykonávania iných vojenských povinností.

g) Dôvernosť

29. V súlade s povinnosťou ochrany práv dieťaťa, vrátane práva na súkromie, sú štáty, zmluvné strany Dohovoru, povinné chrániť dôvernosť informácií získaných v súvislosti s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov (čl. 16). Táto povinnosť platí vo všetkých oblastiach, vrátane zdravotnej starostlivosti a sociálneho zabezpečenia. Treba sa postarať o to, aby informácie získané a legítimne odovzdané na jeden účel neboli nevhodne použité na iný účel.

30. Rešpektovanie dôvernosti zahŕňa aj dodržiavanie práv ostatných zúčastnených. Napríklad, pri získavaní, výmene a uchovávaní informácií zozbieraných o deťoch bez sprievodu alebo deťoch odlúčených od rodičov je treba venovať mimoriadnu starostlivosť tomu, aby neprišlo k ohrozeniu osôb ešte stále žijúcich v krajine pôvodu dieťaťa, najmä k ohrozeniu jeho rodinných príslušníkov. Rodičom je možné odoprieť poskytnutie informácii týkajúcich sa miesta pobytu dieťaťa len vtedy, ak si to vyžaduje bezpečnosť dieťaťa, alebo inak povedané, ak je to v jeho „najlepšom záujme“.

V. ODOZVA NA VŠEOBECNÉ A ŠPECIFICKÉ POTREBY OCHRANY

a) Úvodné posúdenie a opatrenia

31. Konanie v najlepšom záujme dieťaťa je určujúcim kritériom pre stanovenie priority potrieb ochrany a chronologického postupu prijímania opatrení v súvislosti s deťmi bez

sprievodu alebo odlúčených od rodičov. Nevyhnutný úvodný proces posúdenia zahŕňa najmä:

- (i) prioritnú identifikáciu dieťaťa ako dieťaťa bez sprievodu alebo dieťaťa odlúčeného od rodičov okamžite po príchode na miesto vstupu alebo ihneď ako sa orgány dozvedia o jeho prítomnosti na území (čl. 8). Medzi identifikačné opatrenia patrí posúdenie veku, pri ktorom by sa nemalo prihliadať len na fyzický vzhľad, ale aj na duševnú zrelosť dieťaťa. Posúdenie sa musí uskutočňovať vedeckým, bezpečným a spravodlivým spôsobom citlivým voči veku a pohlaviu dieťaťa, nesmie pri ňom prísť k narušeniu telesnej integrity, musí sa rešpektovať ľudská dôstojnosť a v prípade pretrvávajúcich pochybností treba rozhodnúť v prospech posudzovaného – teda ak existuje možnosť, že osoba je dieťaťom, treba s ňou ako s dieťaťom zaobchádzať,
- (ii) promptnú registráciu prostredníctvom úvodného pohovoru vedeného kvalifikovanými osobami spôsobom primeraným veku a pohlaviu dieťaťa, v jazyku, ktorému dieťa rozumie, zameraného na zozbieranie životopisných údajov a informácií o sociálnom pozadí s cieľom stanoviť identitu dieťaťa a, ak je to možné, identifikovať oboch jeho rodičov, ďalších súrodencov, štátnu príslušnosť dieťaťa, súrodencov a rodičov,
- (iii) v ďalších etapách registračného procesu treba zaznamenať informácie, ktoré pomôžu naplniť špecifické potreby dieťaťa. Medzi takéto informácie patria:
 - dôvody pohybu bez sprievodu alebo dôvody odlúčenia od rodičov,
 - posúdenie konkrétnych zraniteľných stránok vrátane zdravotných, telesných, psychologických, materiálnych a iných potrieb ochrany, a to aj potrieb súvisiacich s vystavením domácemu násiliu, obchodovaniu s ľuďmi alebo traumou,
 - všetky dostupné informácie na stanovenie potenciálnej existencie potreby medzinárodnej ochrany, vrátane z dôvodu: „podložených obáv z prenasledovania kvôli príslušnosti k určitej rase, náboženstvu, národnosti, konkrétnej sociálnej skupine alebo politickému presvedčeniu“ v krajine pôvodu dieťaťa (článok 1 A ods.2 Dohovoru o utečencoch z 1951); vyplývajúcich z vonkajšej agresie, okupácie, zahraničného ovládnutia alebo udalostí závažne narušajúcich verejný poriadok (článok 1 ods. 2 Dohovoru o špecifických aspektoch problémov utečencov v Afrike) alebo týkajúcich sa účinkov všeobecného násillia, pri ktorom sa nerobia rozdiely medzi deťmi a dospelými,
- (iv) deťom bez sprievodu a deťom odlúčeným od rodičov treba čo najrýchlejšie poskytnúť vlastné osobné identifikačné doklady,
- (v) čo najskôr treba začať s vyhľadávaním ich rodinných príslušníkov (čl. 22 ods.2, čl.9 ods.3 a čl.10 ods.2).

32. Všetky ďalšie kroky ohľadom pobytu alebo iného právneho postavenia dieťaťa na území štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, musia vychádzať zo zistení úvodného posúdenia ochrany uskutočneného podľa vyššie uvedených postupov. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, by sa mali zdržať odporúčania detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov do azylového konania, ak ich prítomnosť na území nevyvoláva potrebu medzinárodnej ochrany utečencov. Toto sa nedotýka povinnosti štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, zapojiť

dieťa bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov do relevantných postupov na ochranu dieťaťa, ako napr. postupov stanovených v právnych predpisoch týkajúcich sa zabezpečenia prosperity dieťaťa.

b) Menovanie opatrovníka alebo poradcu a právneho zástupcu
(čl. 18 ods. 2 a čl. 20 ods. 1)

33. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, sú povinné vytvoriť právny rámec a prijať nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie riadneho zastupovania najlepších záujmov detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov. Štát, zmluvná strana Dohovoru, je preto povinný čo najskôr po identifikácii dieťaťa vymenovať opatrovníka alebo poradcu a udržiavať takéto opatrovníctvo, kým v súlade s Dohovorom a ďalšími medzinárodnými záväzkami dieťa nedosiahne plnoletosť alebo kým trvalo neopustí územie a/alebo jurisdikciu štátu, zmluvnej strany Dohovoru. Všetky kroky prijaté vo vzťahu k dieťaťu je nevyhnutné najprv prekonzultovať s opatrovníkom a informovať ho o nich. Opatrovník by mal byť oprávnený byť prítomný v priebehu celého procesu plánovania a rozhodovania, vrátane imigračných a odvolacích konaní, úprave starostlivosti a všetkých snahách zameraných na hľadanie trvalého riešenia. Opatrovník alebo poradca by mal disponovať príslušnou expertízou v oblasti starostlivosti o deti, aby bolo zaručené konanie v najlepšom záujme dieťaťa a primerané plnenie právnych, sociálnych, zdravotných, psychologických, materiálnych a vzdelávacích potrieb dieťaťa, v ktorom bude opatrovník vystupovať ako prvok zabezpečujúci spojenie dieťaťa s existujúcimi špecializovanými agentúrami/jednotlivcami poskytujúcimi kontinuum starostlivosti, ktorú dieťa potrebuje. Opatrovníctvo by nemalo byť zverené agentúram alebo jednotlivcom, ktorých záujmy by sa potenciálne mohli dostať do konfliktu so záujmami dieťaťa. Napr. z úlohy opatrovníkov by mali byť vylúčení nepríbuzní dospelí, ktorých primárnym vzťahom k dieťaťu je vzťah zamestnávateľa.

34. V prípade odlúčeného dieťaťa by sa opatrovníctvo malo zverovať zvyčajne sprevádzajúcemu členovi rodiny alebo neprimárnemu rodinnému opatrovateľovi, okrem prípadov, kedy existujú náznaky toho, že by táto voľba bola v rozpore s najlepšimi záujmami dieťaťa (napr. sprevádzajúci dospelý dieťa zneužíval). V prípadoch, kedy dieťa sprevádza nepríbuzný dospelý je potrebné preveriť udržateľnosť opatrovníctva dôkladnejšie. Ak je takýto opatrovník schopný a ochotný poskytnúť dieťaťu každodennú starostlivosť, ale nie je schopný primerane zastupovať najlepšie záujmy dieťaťa vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach života dieťaťa, treba zabezpečiť prijatie doplnkových opatrení (napr. vymenovať poradcu alebo právneho zástupcu).

35. Na monitorovanie kvality výkonu opatrovníctva treba zaviesť revízne mechanizmy, ktoré zabezpečia, že sa v priebehu rozhodovacích procesov bude vždy konať v najlepšom záujme dieťaťa a ktoré pomôžu predchádzať zneužívaniu detí.

36. V prípadoch, kedy sú deti účastníkmi azylového konania alebo správneho, či súdneho konania, by malo byť pre nich okrem opatrovníctva zabezpečené aj právne zastúpenie.

37. Deti musia byť vždy informované o všetkých okolnostiach a dohodách týkajúcich sa opatrovníctva a právneho zastupovania a treba prihliadať na ich názor.

38. Počas núdzových situácií veľkého rozsahu, kedy by bolo zložité určovať opatrovníkov individuálne, by mal práva a najlepšie záujmy detí odlúčených od rodičov zastupovať a chrániť štát, zmluvná strana Dohovoru, spolu s organizáciami pracujúcimi v prospech takýchto detí.

c) Opatrenia týkajúce sa starostlivosti a ubytovania (čl. 20 a 22).

39. Deti bez sprievodu alebo deti odlúčené od rodičov sú deťmi dočasne alebo trvalo zbavenými rodinného prostredia a ako také sú príjemcami povinností štátu, zmluvnej strany Dohovoru, vyplývajúcich z článku 20 Dohovoru a majú právo na osobitnú ochranu a pomoc poskytovanú daným štátom.

40. Mechanizmus vytvorený na základe vnútroštátneho právneho poriadku, ktorého účelom je zabezpečiť náhradnú starostlivosť o takéto deti v súlade s článkom 22 Dohovoru, sa musí vzťahovať aj na deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, ktoré sa nachádzajú mimo krajiny ich pôvodu. Existuje široká škála možností úpravy starostlivosti a ubytovania, ktoré sú explicitne vymenované aj v článku 20 ods.3: „...starostlivosť môže okrem iného zahŕňať odovzdanie do výchovy, inštitút „kafala“ podľa islamského práva, osvojenie a v potrebných prípadoch umiestnenie do vhodného zariadenia starostlivosti o deti“. Pri výbere z týchto možností je treba brať ohľad na konkrétne zraniteľné stránky dieťaťa, ktoré nielen stratilo spojenie so svojim rodinným prostredím, ale ocitlo sa aj mimo svojej krajiny pôvodu, a treba zohľadniť aj jeho vek a pohlavie. Konkrétne treba venovať pozornosť pokračovaniu vo výchove dieťaťa a brať ohľad na etnické, náboženské, kultúrne a jazykové pozadie zistené počas posudzovania v procese identifikácie, registrácie a dokumentácie. Výber starostlivosti a ubytovania by mal spĺňať nasledujúce parametre:

- základným pravidlom je, že deťom by nemala byť upieraná sloboda,
- s ohľadom na zaistenie kontinuity starostlivosti a najlepšieho záujmu dieťaťa by sa zmeny v mieste pobytu dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov mali obmedzovať len na prípady, kedy je takáto zmena v najlepšom záujme dieťaťa,
- v súlade so zásadou jednoty rodiny je potrebné udržiavať súrodencov spolu,
- dieťaťu, ktoré sprevádzali dospelí príbuzní alebo ktorého dospelí príbuzní už žijú v krajine azylu, by malo byť umožnené zotrvať s nimi, pokiaľ takýto krok nie je v rozpore s najlepšimi záujmami dieťaťa, s ohľadom na osobitné zraniteľné stránky dieťaťa by sociálni pracovníci mali vykonávať pravidelné hodnotenia,
- bez ohľadu na opatrenia v oblasti starostlivosti prijaté pre dieťa bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, treba zabezpečiť, aby kvalifikované osoby uskutočňovali pravidelné hodnotenia a dohľad, a takto zabezpečili fyzické a psychické zdravie dieťaťa, ochranu pred domácim násilím alebo vykorisťovaním a prístup k vzdelaniu, získaniu odborných zručností a k príležitostiam,
- štáty, zmluvné strany Dohovoru, a ďalšie organizácie musia prijať opatrenia na zabezpečenie účinnej ochrany práv detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov žijúcich v domácnostiach vedených dieťaťom,
- počas núdzových situácií veľkého rozsahu treba deťom bez sprievodu, v čo najkratšom čase, zabezpečiť dočasnú starostlivosť. Táto dočasná starostlivosť im zabezpečí bezpečnosť, fyzickú a emocionálnu starostlivosť v prostredí, ktoré bude podporovať ich celkový rozvoj,

- deti musia byť informované o prijatých opatreniach týkajúcich sa ich opatrovania a vždy treba prihliadať aj na ich názor.

d) Úplný prístup k vzdelávaniu (čl. 28, 29 ods.1 písm. c), 30 a 32)

41. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, sú povinné zabezpečiť prístup k vzdelávaniu v priebehu všetkých etáp cyklu presídlenia. V súlade s článkami 28, 29 ods. 1 písm. c), 30 a 32 Dohovoru a všeobecnými zásadami vypracovanými Výborom musí mať každé dieťa bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, bez ohľadu na jeho právne postavenie, plný prístup ku vzdelávaniu v krajine, do ktorej vstúpilo. Takýto prístup by mal byť poskytnutý bez diskriminácie, pričom treba dbať osobitne na to, aby prístup k formálnemu a neformálnemu vzdelávaniu, vrátane odborného vzdelávania na všetkých úrovniach, bol umožnený aj dievčatám bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov. Prístup ku kvalitnému vzdelaniu treba zabezpečiť aj pre deti so špeciálnymi potrebami, najmä pre deti so zdravotným znevýhodnením.

42. Deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov treba, čo najskôr, zapísať na príslušnom školskom úrade a získať pre nich asistenciu na maximalizáciu ich príležitostí na vzdelávanie. Všetky deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov majú právo na udržanie si svojej kultúrnej identity a hodnôt, vrátane udržiavania a rozvíjania ich materinského jazyka. Všetkým dospelujúcim treba umožniť zapísať sa do odborného praktického vzdelávania alebo iného typu vzdelávania a malým deťom treba sprístupniť programy vzdelávania a výchovy v ranom detstve. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, musia zabezpečiť, aby boli deťom bez sprievodu vystavené vysvedčenia a ďalšia dokumentácia potvrdzujúca úroveň dosiahnutého vzdelania, najmä počas prípravy na presídlenie, zmenu pobytu alebo návrat do krajiny pôvodu.

43. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, sú povinné, najmä v situáciách, kedy má vláda obmedzené kapacity, poskytnúť súčinnosť a prijať pomoc ponúknutú UNICEF, UNESCO, UNHCR a ďalšími agentúrami OSN v rámci ich príslušných mandátov, a tiež, kde je to vhodné, ďalších príslušných medzivládnych organizácií a mimovládnych organizácií (čl. 22 ods. 2) s cieľom naplniť vzdelávacie potreby detí bez sprievodu a detí odlúčených od rodičov.

e) Právo na primeranú životnú úroveň (čl. 27)

44. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, by mali zabezpečiť, aby deti bez sprievodu a deti odlúčené od rodičov žili v podmienkach dostatočných na zabezpečenie ich telesného, duševného, duchovného a morálneho rozvoja. V súlade s ustanoveniami článku 27 ods.2 Dohovoru, sú štáty, zmluvné strany Dohovoru, povinné poskytovať materiálnu pomoc a podporné programy zamerané na výživu, oblečenie a bývanie.

45. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, sú povinné, najmä v situáciách, kedy má vláda obmedzené kapacity, poskytnúť súčinnosť a prijať pomoc ponúknutú UNICEF, UNESCO, UNHCR a ďalšími agentúrami OSN v rámci ich príslušných mandátov, a tiež, kde je to vhodné, ďalších príslušných medzivládnych organizácií a mimovládnych organizácií (čl. 22 ods. 2) na zabezpečenie primeraných životných podmienok pre deti bez sprievodu alebo odlúčené o rodičov.

- f) Právo na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zdravia, ako aj právo na možnosti liečenia choroby a na zdravotnú rehabilitáciu (čl. 23, 24 a 39)

46. Pri implementácii práva na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zdravia, ako aj práva na možnosti liečenia choroby a na zdravotnú rehabilitáciu podľa článku 24 Dohovoru sú štáty, zmluvné strany Dohovoru, povinné zabezpečiť deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov rovnaký prístup k zdravotnej starostlivosti ako majú deti, ktoré sú štátnymi príslušníkmi daného štátu.

47. Pri zabezpečovaní prístupu sú štáty, zmluvné strany Dohovoru, povinné posúdiť a riešiť konkrétnu kritickú situáciu a zraniteľnosti takýchto detí. Mali by zvlášť prihliadať na skutočnosť, že deti bez sprievodu zažili oddelenie od rodiny a tiež, v rozličnom rozsahu, utrpeli stratu, traumy, boli svedkami alebo priamymi účastníkmi ničenia a násillia. Mnohé takéto deti, najmä ak sú utečencami, zažili násillie a stres spojené so situáciou v krajine postihnutou vojnou. Tieto skutočnosti mohli prispieť k vytvoreniu hlboko zakorenených pocitov bezmocnosti a podryť dôveru dieťaťa k iným ľuďom. Marginalizácii, chudobe a utrpeniu počas vojnových konfliktov sú vystavené najmä dievčatá, ktoré mohli v kontexte ozbrojeného konfliktu zažiť aj rodové násillie. S ohľadom na hlbokú traumy, ktorú prežili mnohé takto postihnuté deti, si ich starostlivosť a rehabilitácia vyžadujú mimoriadne citlivý prístup.

48. V článku 39 Dohovoru je zakotvená povinnosť, ktorá ukladá štátom, zmluvným stranám Dohovoru, aby poskytli rehabilitačné služby deťom, ktoré sa stali obeťami akejkoľvek formy násillia, zneužívania, vykorisťovania, mučenia, krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania alebo ozbrojených konfliktov. Zotavovanie a opätovné začlenenie dieťaťa si vyžaduje vytvorenie prostredia a podmienok na poskytovanie kultúrne primeranej a rodovo citlivej duševnej starostlivosti a kvalifikovaného psychologického poradenstva.

49. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, sú povinné, najmä v situáciách, kedy má vláda obmedzené kapacity, poskytnúť súčinnosť a prijať pomoc ponúknutú UNICEF, WHO, Spoločným programom OSN pre HIV/AIDS (UNAIDS), UNHCR a ďalšími agentúrami OSN (čl. 22 ods.2) v rámci ich príslušných mandátov, ako aj, tam kde je to vhodné, ďalšími medzivládnyimi organizáciami alebo mimovládnyimi organizáciami s cieľom naplniť zdravotné potreby a potreby zdravotnej starostlivosti detí bez sprievodu a detí odlúčených od rodičov.

- g) Predchádzanie obchodu s ľuďmi a sexuálnym alebo iným formám vykorisťovania, zneužívania a násillia (čl. 34, 35 a 36)

50. Deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov mimo krajiny ich pôvodu čelia vysokému riziku vykorisťovania a zneužívania. Obchodovaním s ľuďmi, vrátane obchodovania za účelom sexuálneho vykorisťovania, sú ohrozené najmä dievčatá.

51. Články 34 až 36 Dohovoru musia byť chápané v spojení osobitnými povinnosťami ochrany a pomoci poskytovanej podľa článku 20 Dohovoru, s cieľom zabezpečiť deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov ochranu pred obchodovaním s ľuďmi, sexuálnym a iným vykorisťovaním, zneužívaním a násillím.

52. Obchodovanie s takýmto dieťaťom alebo opätovné obchodovanie v prípade, kedy dieťa už bolo obeťou obchodu s ľuďmi, je jedným z nebezpečenstiev, ktorým čelia deti bez sprievodu alebo odlúčené o rodičov. Obchod s deťmi ohrozuje naplnenie ich práva na život, zachovanie života a rozvoj (čl. 6). V súlade s článkom 35 Dohovoru by štáty, zmluvné strany Dohovoru, mali prijať primerané opatrenia na zabránenie obchodovaniu s deťmi. Medzi nevyhnutné opatrenia patrí identifikácia detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov, pravidelné zisťovanie ich stavu a uskutočňovanie informačných rodovo citlivých kampaní primeraných veku dieťaťa v jazyku a prostredníctvom média, ktorému dieťa rozumie. Treba prijať príslušné právne predpisy upravujúce pracovné vzťahy a prekračovanie hranice a účinný mechanizmus na ich presadzovanie.

53. Veľké riziko hrozí aj deťom, ktoré sa už stali obeťami obchodu s ľuďmi, a v dôsledku toho sa ocitli bez sprievodu alebo boli odlúčené od svojich rodičov. Takéto deti by nemali byť postihované, naopak malo by sa im ako obetiam porušenia ľudských práv dostať pomoci. Niektoré deti, obeť obchodu s ľuďmi, môžu mať nárok na priznanie postavenia utečenca na základe Dohovoru z 1951 a štát, zmluvná strana Dohovoru, by mal zabezpečiť, aby deti bez sprievodu alebo deti odlúčené od rodičov, ktoré chcú získať azyl alebo v súvislosti s ktorými existuje iný náznak potreby medzinárodnej ochrany, mali prístup k azylovému konaniu. Deti, ktorým hrozí, že sa stanú opätovnými obeťami obchodovania s ľuďmi, by nemali byť vracané do krajiny svojho pôvodu, pokiaľ to nie je v ich najlepšom záujme, a pokiaľ neboli prijaté primerané opatrenia na ich ochranu. V prípade, kedy návrat nie je riešením zodpovedajúcim najlepším záujmom dieťaťa by mali štáty, zmluvné strany Dohovoru, zvážiť aj poskytnutie doplnkových foriem ochrany.

h) Predchádzanie odvádzaniu detí do ozbrojených síl a ochrana pred vplyvmi vojnových konfliktov (čl. 38 a 39).

Predchádzanie odvádzaniu detí do ozbrojených síl

54. Povinnosti štátu, zmluvnej strany Dohovoru, vyplývajúce z článku 38 a článkov 3 a 4 Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch sa vzťahujú aj na deti bez sprievodu a deti odlúčené od rodičov. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, sú povinné prijať všetky potrebné opatrenia na zabránenie odvedeniu detí do ozbrojených zložiek a ich využívaniu ktoroukoľvek stranou konfliktu. Vzťahuje sa to aj na bývalých detských vojakov, ktorí dezertovali od svojich jednotiek a potrebujú ochranu pred opätovným odvedením.

Opatrenia týkajúce sa starostlivosti

55. Starostlivosť o deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov musí byť upravená tak, aby sa predišlo ich odvedeniu do ozbrojených zložiek, opätovnému odvedeniu alebo ich využívaniu ktoroukoľvek stranou konfliktu. Štát nesmie zverovať opatrovníctvo jednotlivcom a organizáciám, ktoré sú priamo alebo nepriamo zapojené do konfliktu.

Bývalí detskí vojaci

56. Detských vojakov treba považovať primárne za obeť ozbrojeného konfliktu. Bývalým detským vojakom, ktorí sa po skončení konfliktu alebo dezercii od jednotky ocitli bez sprievodu alebo odlúčení od rodičov, treba poskytnúť všetky potrebné podporné služby, vrátane psychologického poradenstva, ktoré im umožnia znovu sa zapojiť do bežného života. V priebehu identifikačných a separačných operácií treba takéto deti prioritne identifikovať a demobilizovať. Detskí vojaci, najmä tí, ktorí sú bez sprievodu alebo odlúčení od rodičov, by obvykle nemali byť internovaní, ale mali by sa pri nich uplatňovať osobitné opatrenia ochrany a pomoci, najmä v súvislosti s ich demobilizáciou a rehabilitáciou. Osobitne sa treba usilovať poskytnúť podporu a uľahčiť opätovné zapojenie do života dievčatám, ktoré slúžili v armáde ako bojovníčky alebo na iných pozíciách.

57. Ak sa vo výnimočných prípadoch nedá vyhnúť internácii detského vojaka nad 15 rokov a takáto internácia je v súlade s medzinárodnými ľudskoprávnymi a humanitárnymi zákonmi, pretože napr. detský vojak predstavuje závažné bezpečnostné riziko, podmienky internácie musia spĺňať medzinárodné štandardy, vrátane článku 37 Dohovoru, a štandardy juvenilnej spravodlivosti, pričom by nemali brániť úsiliu o vyhľadanie príbuzných a prioritnej účasti v rehabilitačných programoch.

Zásada Non-refoulement

58. S ohľadom na to, že odvádzanie detí do ozbrojených zložiek a ich účasť na ozbrojených konfliktoch prináša veľké riziko nezvratného poškodenia v súvislosti so základnými ľudskými právami, vrátane práva na život, povinnosti štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, vyplývajúce z článku 38 Dohovoru, v spojení s článkami 3 a 4 Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch, zahŕňajú aj mimoúzemné účinky a štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, by sa preto mali zdržiavať vrátenia dieťaťa akýmkoľvek spôsobom na hranice štátu, v ktorom dieťaťu hrozí reálne riziko odvedenia alebo priameho, či nepriameho zapojenia do ozbrojeného konfliktu.

Formy a prejavy prenasledovania špecifické pre deti

59. Výbor upozorňuje, pripomínajúc štátom, zmluvným stranám Dohovoru, potrebu vytvorenia rodovo citlivej interpretácie definície utečenca, že odvádzanie detí do ozbrojených zložiek (vrátane dievčat na poskytovanie sexuálnych služieb alebo nútené sobáše s vojakmi) a priama alebo nepriama účasť na ozbrojených konfliktoch závažným spôsobom porušujú základné ľudské práva a teda sú prenasledovaním a mali by viesť k poskytnutiu postavenia utečenca, ak existujú opodstatnené obavy z toho, že odvádzanie detí do ozbrojených zložiek a priama alebo nepriama účasť na ozbrojených konfliktoch sú podmienené „príslušnosťou k rase, náboženstvu, štátnou príslušnosťou, členstvom v určitej spoločenskej skupine alebo príslušnosťou k politickému názoru“ (čl. 1A odsek 2 Dohovoru o utečencoch z 1951).

Rehabilitácia a zotavenie

60. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, by mali podľa potreby v spolupráci s medzinárodnými agentúrami a mimovládnyimi organizáciami pripraviť komplexný vekovo primeraný a rodovo citlivý systém psychologickkej podpory a pomoci pre deti bez sprievodu a deti oddelené od rodičov zasiahnuté ozbrojeným konfliktom.

i) Predchádzanie zbaveniu slobody a riešenie prípadov zbavenia slobody

61. Pri uplatňovaní článku 37 Dohovoru a zásady najlepšieho záujmu dieťaťa by malo byť všeobecným pravidlom, že deti bez sprievodu a deti odlúčené od rodičov nesmú byť väznené. Uväznenie nie je možné odôvodňovať tým, že dieťa je bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, ani jeho migračným alebo pobytovým postavením, či jeho neexistenciou. Ak je uväznenie vo výnimočných prípadoch odôvodnené z iných dôvodov, musí prebiehať v súlade s článkom 37 písm. b) Dohovoru, kde sa stanovuje, že zatknutie, väzba alebo uväznenie dieťaťa musia byť v súlade so zákonom a takéto opatrenia možno použiť iba ako poslednú možnosť a na najkratšiu možnú dobu. V dôsledku by každé úsilie, vrátane zrýchlenia relevantných procesov, malo umožňovať okamžité prepustenie detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov z väzby a ich umiestnenie do iných foriem primeraného ubytovania.

62. Zákony upravujúce väzbu musia okrem vnútroštátnych požiadaviek odrážať aj medzinárodné záväzky. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, sú v súvislosti so žiadateľmi o azyl – deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov – povinné venovať mimoriadnu pozornosť dodržiavaniu svojich povinností vyplývajúcich u článku 31 ods.1 Dohovoru o utečencoch z roku 1951. Mali by však ísť ešte ďalej a prihliadať na to, že nelegálny vstup na ich územie alebo nelegálny pobyt dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov sa tiež dá odôvodniť v súlade so všeobecnými právnymi zásadami, ak je takýto vstup alebo pobyt jediným spôsobom ako predísť porušovaniu základných ľudských práv dieťaťa. Všeobecnejšie, pri príprave politik týkajúcich sa detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov, vrátane detí, ktoré sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi alebo vykorisťovania, by štáty, zmluvné strany Dohovoru, mali zabezpečiť, aby takéto deti neboli kriminalizované výhradne z dôvodu nelegálneho vstupu alebo prítomnosti v krajine.

63. V mimoriadnom prípade vzatia do väzby, je nevyhnutné, aby podmienky vo väzbe zodpovedali najlepším záujmom dieťaťa a boli v plnom rozsahu dodržané písm. a) a c) článku 37 Dohovoru spolu s ďalšími medzinárodnými záväzkami. Treba prijať osobitné opatrenia zabezpečujúce umiestnenie do priestorov vhodných pre deti a ich oddelenie od dospelých, pokiaľ si to najlepší záujem dieťaťa nevyžaduje inak. Základom prístupu takéhoto programu by teda nemala byť *väzba*, ale *starostlivosť*. Zariadenia by sa nemali nachádzať v izolovaných oblastiach, kde nie sú k dispozícii kultúrne primerané komunitné zdroje a prístup k právnej pomoci. Deti by mali mať možnosť pravidelného kontaktu a prijímania návštev priateľov, príbuzných, náboženských, sociálnych a právnych poradcov a svojich opatrovníkov. Mali by tiež dostať možnosť uspokojiť svoje základné potreby, dostať primerané zdravotné ošetrovanie a v prípade potreby aj psychologické poradenstvo. Počas väzby majú deti právo vzdelávať sa, pričom vzdelávanie by ideálne malo prebiehať mimo miesta väzby, čo by malo zjednodušiť jeho pokračovanie aj po prepustení z väzby. Deti majú právo na oddych a hru, ktoré je

zakotvené v článku 31 Dohovoru. Na účinné zabezpečenie práv zakotvených v článku 37 písm. d) Dohovoru, musí byť deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov, ktoré boli pripravené o slobodu, bezodkladne poskytnutá bezplatná a riadna pomoc, vrátane pridelenia právneho zástupcu.

VI. PRÍSTUP K AZYLOVÉMU KONANIU, PRÁVNE ZÁRUKY A PRÁVA POČAS AZYLU

a) Všeobecne

64. Povinnosť vyplývajúca z článku 22 Dohovoru prijímať „primerané opatrenia“ na zabezpečenie toho, aby sa dieťaťu, ktoré sa snaží získať status utečenca, bez ohľadu na to, či má alebo nemá sprievod, dostalo primeranej ochrany zahŕňa, okrem iného, aj povinnosť vytvoriť fungujúci azylový systém a predovšetkým povinnosť prijať právne predpisy, ktoré budú riešiť konkrétne zaobchádzanie s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov, a budovať dostatočné kapacity na jeho realizáciu v súlade s príslušnými právami zakotvenými v Dohovore a v iných medzinárodných dokumentoch o ľudských právach alebo v humanitárnych dokumentoch, ktorých je štát zmluvnou stranou. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, ktoré čelia nedostatku prostriedkov na realizáciu úsilia zameraného na budovanie kapacít, by mali naliehavo vyhľadať medzinárodnú pomoc, vrátane pomoci poskytovanej UNHCR.

65. S prihliadnutím na doplnkovú povahu povinností zakotvených v článku 22 a povinností vyplývajúcich z medzinárodného utečeneckého práva, ako aj na potrebu prijatia konsolidovaných štandardov by štáty, zmluvné strany Dohovoru, mali pri vykonávaní článku 22 Dohovoru aplikovať medzinárodné štandardy týkajúce sa utečencov v ich progresívne sa vyvíjajúcej podobe.

b) Prístup k azylovému konaniu bez ohľadu na vek

66. Deťom žiadajúcim o azyl, vrátane detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov, musí byť umožnený prístup k azylovému konaniu a ďalším doplnkovým mechanizmom poskytujúcim medzinárodnú ochranu bez ohľadu na ich vek. V prípade, ak sa počas procesu identifikácie a registrácie zistí, že dieťa by mohlo mať odôvodnenú obavu alebo, aj v prípade, že nie je schopné vyjadriť konkrétnu obavu, by mohlo objektívne čeliť riziku prenasledovania z dôvodu príslušnosti k rase, náboženstvu, národnosti, určitej spoločenskej skupine alebo kvôli politickému postoj, alebo by z iného dôvodu potrebovalo medzinárodnú ochranu, takéto dieťa bude odporúčané do azylového konania a/alebo, kde je to relevantné, do mechanizmov na poskytovanie doplnkovej ochrany podľa medzinárodného alebo vnútroštátneho práva.

67. Deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, u ktorých neexistujú žiadne náznaky potreby medzinárodnej ochrany, by nemali byť automaticky, ani inak odporúčané do azylového konania, ale mala by im byť poskytnutá ochrana v rámci iných príslušných mechanizmov ochrany detí, ako sú napríklad mechanizmy zakotvené v legislatíve upravujúcej starostlivosť o mládež.

c) Procedurálne záruky a podporné opatrenia (čl. 3 ods. 3)

68. Príslušné opatrenia vyžadované v článku 22 ods.1 Dohovoru musia zohľadňovať konkrétne zraniteľné stránky detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov spolu s vnútroštátnym právnym rámcom a podmienkami. Pri takýchto opatreniach by sa malo postupovať podľa nasledujúcich kritérií:

69. Dieťa žiadajúce o azyl by mal zastupovať dospelý, ktorý pozná jeho pozadie a je kompetentný a schopný zastupovať najlepšie záujmy dieťaťa (pozri časť V písm. b) „Menovanie opatrovníka alebo poradcu a právneho zástupcu“). Dieťa bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov by malo mať vždy bezplatný prístup ku kvalifikovanému právnemu poradcovi, a to vrátane prípadov, kedy sa jeho žiadosť o udelenie azylu spracúva v rámci bežného konania pre dospelých.

70. Žiadosť o udelenie azylu podaná dieťaťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov by mala byť spracovaná prednostne a treba vynaložiť čo najvyššie úsilie, aby bolo rozhodnutie prijaté spravodlivo a čo najrýchlejšie.

71. Minimálne procedurálne záruky by mali zahŕňať posúdenie žiadosti kompetentným orgánom, ktorý je kvalifikovaný vyslovovať sa vo veciach týkajúcich sa azylu a utečencov. Ak to umožňuje vek a zrelosť dieťaťa, pred vyslovením konečného rozhodnutia treba dať dieťaťu možnosť zúčastniť sa na pohovore s kompetentným úradníkom. Ak dieťa nie je schopné komunikovať priamo s kompetentným úradníkom v spoločnom jazyku, treba vyhľadať pomoc kvalifikovaného tlmočníka. Ak existujú pochybnosti o príbehu dieťaťa, dieťa má nárok na uplatnenie zásady *in dubio pro reo* (v pochybnostiach v prospech obvineného) a treba mu umožniť, aby sa odvolalo a požiadalo o formálne preskúmanie rozhodnutia.

72. Pohovory musia viesť zástupcovia orgánu posudzujúceho priznanie postavenia utečenca, ktorí budú počas vykonávania hodnotenia na účely priznania postavenia utečenca prihliadať na osobitnú situáciu detí bez sprievodu a budú chápať históriu, kultúru a pozadie takéhoto dieťaťa. Hodnotiaci proces by tiež mal zahŕňať preverenie jedinečnej kombinácie faktorov každého jednotlivého prípadu prezentovaných dieťaťom, vrátane osobného, rodinného a kultúrneho pozadia dieťaťa. Opatrovník a právny zástupca by mali byť prítomní na všetkých pohovoroch.

73. V prípade veľkých utečeneckých pohybov, kde nie je možné určovať postavenie utečenca individuálne, môžu štáty, zmluvné strany Dohovoru, priznať postavenie utečenca všetkým členom skupiny. Za takýchto okolností majú všetky deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov nárok na poskytnutie rovnakého postavenia ako ostatní členovia konkrétnej skupiny.

d) Zhodnotenie potrieb ochrany citlivé voči dieťaťu, zohľadňujúc špecifické formy prenasledovania detí

74. Pri posudzovaní žiadostí detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov o priznanie postavenia utečenca musia štáty, zmluvné strany Dohovoru, brať do úvahy vývoj a formatívny vzťah medzi medzinárodnými ľudskými právami a utečeneckým právom,

vrátane stanovísk vyslovených UNHCR počas uplatňovania svojich funkcií dohľadu podľa Dohovoru o utečencoch z roku 1951. Predovšetkým definíciu utečenca v tomto dohovore treba interpretovať spôsobom zohľadňujúcim vek a pohlavie, a treba prihliadať na konkrétne motívy, formy a prejavy prenasledovania, ktoré deti zažili. Prenasledovanie príbuzných, odvádzanie nepľnoletých do ozbrojených zložiek, obchodovanie s deťmi na prostitúciu a sexuálne vykorisťovanie alebo ich podrobovanie mutilácii ženských pohlavných orgánov sú len niekoľkými príkladmi foriem a prejavov prenasledovania špecificky sa týkajúcich detí, ktoré by mohli odôvodniť priznanie postavenia utečenca, ak tieto činy súvisia s jedným z dôvodov uvedených v Dohovore o utečencoch z 1951. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, by preto mali venovať v priebehu postupov určovania postavenia utečenca výnimočnú pozornosť takýmto formám a prejavom prenasledovania špecificky sa dotýkajúcich detí a rodovému násiliu.

75. Pracovníci zapojení do postupov určovania právneho postavenia detí, najmä detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov, by mali absolvovať školenie o prijímaní a aplikácii medzinárodného a vnútroštátneho rodovo a kultúrne citlivého utečeneckého práva, ktoré je ústretové voči deťom. Na riadne posúdenie žiadosti dieťaťa o udelenie azylu je nevyhnutné, aby úsilie vlády týkajúce sa zberu informácií o krajinách pôvodu zahŕňalo aj zber informácií o situácii dieťaťa, vrátane informácií o deťoch patriacich k menšinovým alebo marginalizovaným skupinám.

e) Úplné využívanie všetkých medzinárodných utečeneckých a ľudských práv deťmi, ktorým bolo priznané postavenie utečenca (čl. 22)

76. Deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, ktorým bolo priznané postavenie utečenca a poskytnutý azyl majú nielen nárok na všetky práva zakotvené v Dohovore o utečencoch z roku 1951, ale zároveň majú nárok na využívanie všetkých ľudských práv poskytnutých deťom na území alebo patriacim do jurisdikcie daného štátu, zmluvnej strany Dohovoru, vrátane tých práv, ktoré sú podmienené legálnym pobytom na území tohto štátu.

f) Doplnkové formy ochrany pre deti

77. Ak sa nepodarí splniť požiadavky na priznanie postavenia utečenca podľa Dohovoru o utečencoch z roku 1951, deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov treba umožniť, aby využili iné formy doplnkovej ochrany v rozsahu, v akom si to vyžadujú ich potreby ochrany. Uplatňovanie takýchto doplnkových foriem ochrany neodstraňuje povinnosti štátov, zmluvných strán Dohovoru, riešiť konkrétne potreby ochrany dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov. Preto deti, ktorým bola priznaná doplnková forma ochrany, majú tiež právo v celom rozsahu využívať ľudské práva zaručené deťom na území daného štátu alebo v jeho jurisdikcii vrátane takých práv, ktorých využívanie je podmienené legálnym pobytom na území daného štátu.

78. V súlade so všeobecne uplatniteľnými zásadami a najmä s tými, ktoré sa týkajú povinností štátov, zmluvných strán Dohovoru, voči deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov, ktoré sa ocitli na ich území, deti, ktorým nebolo priznané postavenie utečenca ani iná forma doplnkovej ochrany, aj naďalej požívajú ochranu podľa všetkých noriem

Dohovoru pokiaľ zostanú *de facto* na území štátov, zmluvných strán Dohovoru, a/lebo v ich jurisdikcii.

VII. ZLÚČENIE RODINY, NÁVRAT A ĎALŠIE FORMY TRVALÝCH RIEŠENÍ

a) Všeobecne

79. Konečným cieľom pri riešení osudu detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov je odhaliť trvalé riešenie, ktoré by vyriešilo všetky ich potreby ochrany, prihliadalo na názor dieťaťa a ak je to možné, viedlo k odstráneniu situácie, kedy sa dieťa ocitlo bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov. Úsilie zamerané na nájdenie trvalých riešení pre deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov sa musí začať bezodkladne a, ak je to možné, hneď po identifikácii dieťaťa ako dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov. Podľa prístupu založeného na právach dieťaťa sa hľadanie trvalého riešenia začína analýzou možnosti zlúčenia rodiny.

80. Vyhľadanie rodiny je základným komponentom hľadania trvalého riešenia a malo by byť považované za prioritu, okrem prípadov, kedy by hľadanie alebo spôsob jeho vykonávania boli v rozpore s najlepšimi záujmami dieťaťa alebo ohrozovali základné práva hľadaných osôb. V každom prípade, v priebehu hľadania sa nesmie vyskytnúť žiadna zmienka o postavení dieťaťa ako žiadateľa o azyl alebo utečenca. S prihliadnutím na všetky uvedené podmienky by hľadanie malo pokračovať aj v priebehu azylového konania. Pre všetky deti, ktoré zostali na území hostiteľského štátu treba hľadať trvalé riešenie bez ohľadu na to, či sa na území zdržujú na základe poskytnutého azylu, doplnkových foriem ochrany alebo v dôsledku právnych alebo faktických prekážok ich vrátenia.

b) Zlúčenie rodiny

81. Pre dodržanie povinnosti štátu, zmluvnej strany Dohovoru, zakotvenej v článku 9 Dohovoru v plnom rozsahu, teda zabezpečenie toho, aby dieťa nebolo odlúčené od svojich rodičov proti svojej vôli, treba venovať najvyššie úsilie návratu dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov k jeho rodičom, s výnimkou prípadov, kedy je odlúčenie v najlepšom záujme dieťaťa, pričom treba vždy prihliadať aj na právo dieťaťa na názor (čl. 12) (pozri tiež časť IV písm. e), „Právo dieťaťa na slobodné vyjadrenie názoru“). I keď faktory zahrnuté v druhej vete čl. 9, ods. 1, menovite zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa rodičmi, môžu zamedziť zlúčeniu v akomkoľvek mieste, iné najlepšie záujmy dieťaťa môžu byť prekážkou pre zlúčenie len v konkrétnych miestach.

82. Ak existuje „odôvodnené riziko“, že návrat dieťaťa by mohol viesť k porušeniu jeho základných ľudských práv, zlúčenie rodiny v krajine pôvodu nie je v najlepšom záujme dieťaťa a nemalo by sa preto presadzovať. Takéto riziko je nepopierateľne zdokumentované priznaním postavenia utečenca alebo v rozhodnutí príslušných orgánov o uplatniteľnosti zásady *non-refoulement* (vrátane povinností stanovených v Dohovore proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu či trestaniu a v článkoch 6 a 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach). V súlade s uvedeným, priznanie postavenia utečenca predstavuje právne záväznú prekážku návratu do krajiny pôvodu a následne pre zlúčenie rodiny v krajine pôvodu. Ak okolnosti v krajine pôvodu

prinášajú riziká nižšieho stupňa závažnosti, napríklad existuje obava, že dieťa zasiahnu plošné účinky všeobecného násillia, takéto riziká treba pozorne zvážiť vo svetle iných faktorov spojených s právami dieťaťa, vrátane dôsledkov ďalšieho odlúčenia dieťaťa od rodičov. V tomto kontexte je treba pripomenúť, že zásadný význam a zároveň predpoklad pre využívanie akýchkoľvek ďalších práv má zachovanie života dieťaťa.

83. Ak nie je zlúčenie rodiny v krajine pôvodu možné, bez ohľadu na to, či nemožnosť vyplynula z právnych prekážok návratu alebo či sa pri posudzovaní najlepšieho záujmu dieťaťa rozhodlo proti návratu, povinnosti zakotvené v článkoch 9 a 10 Dohovoru platia a hostiteľská krajina by sa mala podľa nich riadiť vo svojich rozhodnutiach o zlúčení rodiny v hostiteľskej krajine. V tomto kontexte sa štátom, zmluvným stranám Dohovoru, pripomína, že „žiadosti dieťaťa alebo jeho rodičov o vstup alebo opustenie štátu, zmluvnej strany, za účelom opätovného spojenia rodiny musia byť štátmi, zmluvnými stranami, posudzované pozitívnym, humánnym a urýchleným spôsobom“ a „nemalo by mať nijaké nepriaznivé dôsledky pre žiadateľa alebo pre členov jeho rodiny“ (čl. 10, ods. 1). Krajiny pôvodu musia rešpektovať „právo dieťaťa a jeho rodičov opustiť ktorúkoľvek krajinu, aj svoju vlastnú, a vstúpiť do svojej vlastnej krajiny“ (čl. 10, ods. 2).

c) Návrat do krajiny pôvodu

84. Návrat do krajiny pôvodu sa vylučuje v prípade, že existuje „odôvodnené riziko“, že takéto návrat by mohol viesť k porušeniu základných ľudských práv dieťaťa, a najmä ak platí zásada *non-refoulement*. Návrat do krajiny pôvodu je principiálne možný len vtedy, ak je v najlepšom záujme dieťaťa. Pri posudzovaní najlepšieho záujmu sa, okrem iného, prihliada na:

- bezpečnosť a ďalšie podmienky, vrátane sociálnych a ekonomických podmienok, ktoré dieťa čakajú po návrate, skúmané aj prostredníctvom preverenia domova, ktoré vykonávajú organizácie sociálnej siete,
- dostupnosť plánu starostlivosti o dané dieťa,
- názory, ktoré dieťa vyjadrilo počas uplatňovania svojho práva vyplývajúceho z článku 12 a názory opatrovníkov,
- úroveň integrácie dieťaťa v hostiteľskej krajine a dĺžku jeho neprítomnosti v domovskej krajine,
- právo dieťaťa „zachovať si svoju identitu, vrátane štátnej príslušnosti, mena a rodinných zväzkov“ (čl. 8);
- „žiaducu kontinuitu vo výchove dieťaťa a na jeho etnický, náboženský, kultúrny i jazykový pôvod“ (čl. 20).

85. V prípade nedostupnosti starostlivosti poskytovanej rodičmi alebo členmi širšej rodiny by v princípe nemalo prísť k návratu do krajiny pôvodu bez predchádzajúceho zabezpečenia konkrétneho plánu starostlivosti a pestúnstva uplatňovaného po návrate do krajiny pôvodu.

86. Vo výnimočných prípadoch je možné zariadiť návrat do krajiny pôvodu, ak po starostlivom preskúmaní záujmov dieťaťa a ich dôkladnom zvážení vo svetle ďalších faktorov, tieto ďalšie faktory založené na právach dieťaťa svojou závažnosťou prevážia

najlepšie záujmy dieťaťa. K tomuto môže prísť napríklad v situácii, kedy dieťa predstavuje závažné bezpečnostné riziko pre štát, zmluvnú stranu Dohovoru, alebo spoločnosť. Argumenty, ktoré nie sú založené na právach, ako napríklad argumenty týkajúce sa všeobecnej kontroly migrácie, nemôžu prevážiť nad najlepšimi záujmami dieťaťa.

87. Opatrenia návratu treba za každých okolností vykonávať bezpečným spôsobom citlivo zohľadňujúcim vek a pohlavie dieťaťa.

88. Krajínám pôvodu v kontexte ich povinností vyplývajúcich z článku 10 Dohovoru pripomíname ich povinnosti, najmä povinnosť rešpektovať „právo dieťaťa a jeho rodičov opustiť ktorúkoľvek krajinu, aj svoju vlastnú, a vstúpiť do svojej vlastnej krajiny“.

d) Miestna integrácia

89. Ak nie je návrat do krajiny pôvodu možný z právnych alebo z faktických dôvodov, za primárnu možnosť sa považuje miestna integrácia. Miestna integrácia sa musí odohrávať na pozadí bezpečného právneho postavenia (vrátane pobytu) a musí prebiehať v súlade s právami vyplývajúcim z Dohovoru, ktoré sa v plnom rozsahu vzťahujú na všetky deti zostávajúce v krajine bez ohľadu na to, či v krajine ostávajú, pretože im bolo priznané postavenie utečenca, alebo existujú iné právne prekážky pre ich návrat alebo či si najlepšie záujmy dieťaťa vyžiadali, aby bolo rozhodnuté proti jeho návratu do krajiny pôvodu.

90. Po prijatí rozhodnutia o zotrvaní dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov v komunite by mali príslušné orgány uskutočniť posúdenie situácie dieťaťa a následne na základe konzultácie s dieťaťom alebo jeho opatrovníkom stanoviť vhodnú dlhodobú úpravu jeho života v miestnej komunite a ďalšie opatrenia potrebné na jeho úspešnú integráciu. O dlhodobom umiestnení by sa malo rozhodovať v najlepšom záujme dieťaťa a, ak je to možné, v tejto etape by inštitucionálna starostlivosť mala slúžiť len ako posledné východisko. Deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov by mali mať rovnaký prístup k právam (vrátane práva na vzdelanie, odbornú prípravu, zamestnanie a zdravotnú starostlivosť) ako ostatné deti, ktoré sú štátnymi príslušníkmi daného štátu, zmluvnej strany Dohovoru. Na zabezpečenie toho, aby deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov mohli v plnej miere využívať tieto práva, bude hostiteľská krajina možno musieť venovať pozornosť osobitným opatreniam potrebným na riešenie zraniteľného postavenia takýchto detí napr. prostredníctvom poskytovania rozšíreného jazykového vzdelávania.

e) Osvojenie do inej krajiny (čl. 21)

91. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, musia pri zvažovaní osvojenia detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov v plnej miere rešpektovať podmienky stanovené v článku 21 Dohovoru spolu s ďalšími relevantnými medzinárodnými nástrojmi, najmä Haagskym dohovorom o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach a odporúčaním z roku 1994 o platnosti tohto dohovoru pre utečencov a iné medzinárodne presídlené deti. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, by mali predovšetkým dodržiavať nasledovné:

- o osvojení dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov by sa malo začať uvažovať až vtedy, keď sa určí, že dieťa je v postavení, kedy môže byť osvojené.

V praxi to, okrem iného, znamená, že zlyhali všetky úsilia o vyhľadanie jeho rodiny a úsilia o zlúčenie rodiny alebo rodičia súhlasili s osvojením. Súhlas rodičov a súhlas ďalších osôb, inštitúcií a orgánov nevyhnutných pre osvojenie, musí byť poskytnutý slobodne a informovane. Znamená to predovšetkým, že súhlas nebol udelený za odplatu alebo náhradu akéhokoľvek druhu a že nebol odvolaný,

- deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov nesmú byť osvojované v časovej tiesni počas núdzových stavov,
- osvojenie musí byť posúdené ako krok v najlepšom záujme dieťaťa a vykonané v súlade s vnútroštátnym, medzinárodným a zvykovým právom,
- treba zistiť názory dieťaťa, v závislosti od jeho veku a zrelosti, a prihliadať na nich v priebehu všetkých postupov vedúcich k osvojeniu. Táto požiadavka implikuje, že dieťaťu bolo poskytnuté poradenstvo a bolo riadne informované o dôsledkoch osvojenia a udelenia súhlasu s osvojením, v prípade, že je takýto súhlas potrebný. Súhlas musí byť udelený slobodne a dieťa nesmie k jeho udeleniu primäť odplata alebo náhrada akéhokoľvek druhu,
- osvojenie by malo byť prioritne umožnené príbuzným v ich krajine pobytu. Ak takáto možnosť neexistuje, uprednostní sa osvojenie v komunite, z ktorej dieťa pochádza alebo aspoň osvojenie v rámci jeho vlastnej kultúry,

O osvojení by sa nemalo uvažovať:

- ak existuje opodstatnená nádej, že vyhľadanie rodiny by mohlo byť úspešné a zlúčenie rodiny je v najlepšom záujme dieťaťa,
- ak je osvojenie v rozpore s vyjadreným želaním dieťaťa alebo rodičov,
- kým neprešiel dostatočný čas, počas ktorého sú vykonávané všetky realizovateľné kroky na vyhľadanie rodičov alebo iných žijúcich členov rodiny. Dĺžka tohto obdobia môže byť v závislosti od okolností rozličná, najmä pokiaľ ide o schopnosť uskutočniť riadne hľadanie rodiny; proces hľadania rodiny však musí byť dokončený v primeranom čase,

Osvojenie v krajine azylu by sa nemalo uskutočniť, ak existuje možnosť dobrovoľnej repatriácie v blízkej budúcnosti, pod podmienkou zachovania bezpečnosti a dôstojnosti.

f) Presídlenie do tretej krajiny

92. Presídlenie do tretej krajiny môže predstavovať trvalé riešenie pre dieťa bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov, ktoré sa nemôže vrátiť do krajiny pôvodu a pre ktoré neexistuje trvalé riešenie v hostiteľskej krajine. Rozhodnutie o presídlení dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov sa musí zakladať na aktuálnom, komplexnom a hĺbkovom posúdení najlepších záujmov dieťaťa, prihliadajúc najmä na trvajúce potreby medzinárodnej alebo inej ochrany. Presídlenie je mimoriadne vhodné najmä ak je jediným prostriedkom na zabezpečenie účinnej a udržateľnej ochrany dieťaťa pred vyhostením (*refoulement*) alebo prenasledovaním, či inými závažnými porušeniami ľudských práv v krajine pobytu. Presídlenie je v najlepšom záujme dieťaťa bez sprievodu alebo odlúčeného od rodičov aj vtedy, ak je prostriedkom na zlúčenie rodiny v krajine presídlenia.

93. Pri posudzovaní najlepších záujmov predchádzajúcim rozhodnutiu o presídlení sa musí prihliadať aj na ďalšie faktory, ako napríklad: predpokladané trvanie právnych alebo iných prekážok návratu dieťaťa do jeho krajiny pôvodu; právo dieťaťa zachovať si svoju identitu, vrátane štátnej príslušnosti a mena (čl. 8); vek a pohlavie dieťaťa, emocionálny stav, vzdelanie a rodinné pozadie, pokračovanie/skončenie starostlivosti v hostiteľskej krajine, potreba zachovania kontinuity vo výchove dieťaťa a národnostné, náboženské, kultúrne a jazykové pozadie (čl. 20); právo dieťaťa na zachovanie svojich rodinných vzťahov (čl. 8) a súvisiace krátkodobé, strednodobé a dlhodobé možnosti na zlúčenie rodiny buď doma, v hostiteľskej krajine, alebo v krajine presídlenia. Deti bez sprievodu alebo odlúčené od rodičov by nikdy nemali byť presídľované do tretej krajiny, ak by takéto presídlenie prekazilo alebo závažne narušilo možnosť budúceho spojenia s rodinou.

94. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, povzbudzujeme, aby ponúkali možnosti na presídlenie s cieľom naplniť všetky potreby presídlenia týkajúce sa detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov.

VIII. ŠKOLENIE, ÚDAJE A ŠTATISTIKA

a) Školenie personálu pracujúceho s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov

95. Školeniu úradníkov pracujúcich s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov a ich prípadmi treba venovať mimoriadnu pozornosť. Špecializované školenie je rovnako dôležité aj pre právnych zástupcov, opatrovníkov, tlmočníkov a iné osoby, ktoré pracujú s deťmi bez sprievodu alebo odlúčenými od rodičov.

96. Školenie musí byť vytvorené tak, aby zodpovedalo špecifickým potrebám a právam danej skupiny. Vo všetkých školiaciach programoch by sa však mali vyskytovať určité všeobecné kľúčové prvky:

- zásady a ustanovenia Dohovoru,
- poznatky o krajine pôvodu detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov,
- vhodné techniky vedenia pohovorov,
- psychológia a vývin dieťaťa,
- kultúrna citlivosť a medzikultúrna komunikácia.

97. Úvodné školiace programy treba následne pravidelne rozvíjať aj prostredníctvom vzdelávania popri zamestnaní a odborných sietí.

b) Údaje a štatistika o deťoch bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov

98. Podľa skúseností Výboru majú údaje a štatistiky o deťoch bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov tendenciu obmedzovať sa na zber údajov o príchodoch a/alebo počet žiadostí o poskytnutie azylu. Takéto údaje však nestačia na podrobnú analýzu vykonávania práv tejto skupiny detí. Údaje a štatistiky často zbierajú a zostavujú rôzne ministerstvá a agentúry, čo môže znemožňovať ďalšiu analýzu a navyše to prináša potenciálnu hrozbu porušenia dôvernosti údajov a práva dieťaťa na súkromie.

99. Z uvedeného vyplýva, že základnou podmienkou pre vytvorenie efektívnych politík na vykonávanie práv takýchto detí je práve vytvorenie podrobného a integrovaného systému zberu údajov o deťoch bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov.

100. Údaje zozbierané v takomto systéme by mali v ideálnom prípade zahŕňať, ale nie sa obmedzovať na: základné životopisné údaje (vek, pohlavie, krajinu pôvodu, štátnu a etnickú príslušnosť); celkový počet detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov, ktoré sa pokúsili o vstup do krajiny a počet detí, ktorým bol vstup odmietnutý, počet žiadostí o udelenie azylu, počet právnych zástupcov a opatrovníkov pridelených takýmto deťom, právny a imigračný status (napr. žiadateľ o azyl, utečenec, povolenie na prechodný pobyt); úprava bývania (napr. umiestnenie v ústave, v rodine alebo samostatné bývanie), zápis do školy alebo programu odborného vzdelávania, počet úspešných pokusov o zlúčenie rodiny a počet návratov do krajiny pôvodu. Štáty, zmluvné strany Dohovoru, by ďalej mali zvážiť zber kvalitatívnych údajov, ktoré by im umožnili analyzovať doposiaľ nedostatočne riešené problémy, napr. miznutie detí bez sprievodu alebo odlúčených od rodičov a vplyv obchodovania s deťmi.

Poznámky

- ¹ Tieto Hlavné zásady podporuje Medzinárodný výbor Červeného kríža, Medzinárodný záchranný výbor (IRC), Save the Children/UK, UNICEF, UNHCR a World Vision International. Sú určené na usmernenie práce všetkých členov Stáleho medziagentúrneho výboru (IASC) vo vzťahu k deťom bez sprievodu alebo odlúčeným od rodičov.
- ² Viedenská deklarácia a akčný program (A/CONF.157/23) prijaté Svetovou konferenciou o ľudských právach, Viedeň, 4.-25. jún 1993.
- ³ Pre podrobnosti o prejavoch a formách prenasledovania špecificky sa dotýkajúcich detí pozri časť VI písm. d) „Zhodnotenie potrieb ochrany citlivé voči dieťaťu, zohľadňujúc špecifické formy prenasledovania detí“.